2-ŞÖBA · ÇORVAÇILIK VA HAYVONLAR MAHSULDORLIGI

QARAQALPAQSTANDA BALÍQ TÚRLERIN KÓBEYTIWDIŃ HÁZIRGI JAǴDAYÍ HÁM RAWAJLANDÍRÍW JOLLARI

Dauletova Zamira Abdugapbarovna

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filiali Zooinjeneriya kafedrasi úlken oqıtıwshısı,

Amanov Dawran Jaras uli, Allanazarova Sevinchoy Sherzod qizi Suw bioresursları hám akvakultura 3-kurs studenleri

DOI
10.66073/ReFocus-Conf/1311095

NASHR SANASI
13.11.2026 · Nukus

SAHIFALAR
468–471

NASHR HAMKORI
Research Focus
ISSN 2181-3833

IQTIBOS UÇUN Dauletova Z.A., Amanov D.J., Allanazarova S.Sh. Qaraqalpaqstanda balíq túrlerin kóbeytiwdiń házirgi jaǵdayí hám rawajlandíríw jollari // Veterinariya meditsinasi va çorvaçilikdagi dolzarb muammolar va ularning yeçimlari: xalqaro ilmiy va ilmiy-texnik anjuman materiallari. – Nukus, 2026. – B. 468–471. – DOI: 10.66073/ReFocus-Conf/1311095

ANNOTACIYA Bul maqalada Qaraqalpaqstan Respublikasında balıq túrlerin kóbeytiwdiń áhmiyeti, suw resurslarınan nátiyjeli paydalanıw, balıqlardı jasalma kóbeytiw texnologiyaları, balıq túrlerin saqlaw hám balıqshılıq xojalıqlarınıń ónimdarlıǵın arttırıw jolları qarastırıladı.

GILT SÓZLER Qaraqalpaqstan, balıqshılıq, balıq túrleri, jasalma kóbeytiw, sazan, aq amur, aq dónmańlay, suw resursları, inkubaciya, ekologiya.

KIRISIW

Qaraqalpaqstan Respublikası Ózbekstannıń balıqshılıq tarawın rawajlandırıw ushın úlken áhmiyetke iye bolǵan aymaqlarınıń biri. Aymaqta Ámiwdárya, kóller, suw saqlaǵıshlar hám jasalma balıqshılıq basseynleri bar. Bul suw obyektleri balıqlardıń tábiyiy jasawı, kóbeyiwi hám ósip rawajlanıwı ushın áhmiyetli ortalıq bolıp esaplanadı.

Balıq ónimlerine bolǵan talaptı qanaatlandırıw, xalıqtı sapalı belok penen támiyinlew hám awıl xojalıǵında jańa jumıs orınların jaratıw ushın balıq túrlerin kóbeytiwdi rawajlandırıw zárúr. Bunda tábiyiy suw basseynlerindegi balıq qorların saqlaw menen birge, jasalma balıq ósiriw texnologiyalarına da itibar beriw kerek.

Qaraqalpaqstanda balıqshılıqtı rawajlandırıw suw jetispewshiligi, klimatlıq ózgerisler, suw sapasınıń ózgeriwi hám ekologiyalıq mashqalalar menen baylanıslı. Sonlıqtan balıq túrlerin kóbeytiw ilimiy tiykarlanǵan hám ekologiyalıq jaqtan qáwipsiz usıllarǵa súyeniwi tiyis.Qaraqalpaqstanda ushırasatuǵın balıq túrleri hám olardıń áhmiyeti.

Qaraqalpaqstan suw basseynlerinde hár túrli ekologiyalıq toparlarǵa tiyisli balıqlar ushırasadı. Olardıń arasında sazan, aq amur, aq dónmańlay, laqqa, sudak, shabaq, alabug‘a hám ayırım jergilikli túrler bar. Bul balıqlardıń jasaw ortalıǵı, azıqlanıwı hám kóbeyiw ózgeshelikleri bir-birinen parıqlanadı.

Balıqshılıq xojalıqlarında tómendegi túrlerdi kóbeytiw úlken ámeliy áhmiyetke iye:

Sazan (*Cyprinus carpio*) — jasalma basseynlerde ósiriwge qolaylasqan, túrli azıqlardı paydalanatuǵın hám ekonomikalıq jaqtan áhmiyetli balıq túri.

Aq amur (*Ctenopharyngodon idella*) — tiykarınan suw ósimlikleri menen azıqlanadı. Ol suw basseynlerindegi ósimliklerdi basqarıwda da áhmiyetli rol atqarıwı múmkin.

Aq dónmańlay (*Hypophthalmichthys molitrix*) — suwdaǵı fitoplankton menen azıqlanatuǵın balıq. Onı sazan hám aq amur menen birge ósiriw aralas balıqshılıq sistemasında qollanıladı.

Dóńmańlaydıń basqa túrleri — iri baslı dónmańlay (Hypophthalmichthys nobilis) sıyaqlı túrler suw basseynindegi azıqlıq resurslarınan paydalanıw arqalı balıq ónimliligin arttırıwǵa járdem beriwi múmkin.

Bul túrlerdiń bir basseynge birge jaylastırılıwı, yaǵnıy polikultura usılı, olardıń azıqlanıw ózgesheliklerin esapqa alǵanda suw resurslarınan nátiyjeli paydalanıwǵa múmkinshilik beredi. Biraq balıq túrlerin tańlawda suw temperaturası, mineralizaciya, kislorod muǵdarı hám azıqlıq bazası esapqa alınıwı kerek.

BALIQLARDI JASALMA KÓBEYTIW TEXNOLOGIYALARI

Balıq túrlerin kóbeytiwdiń nátiyjeli jollarınıń biri — jasalma kóbeytiw texnologiyası. Bul usıl balıqlardan sapalı urıqlanǵan ikra alıw, embrionlardı inkubaciyalaw hám jas balıqlardı ósiriw basqıshların óz ishine aladı.

Jasalma kóbeytiw birneshe basqıshtan ibarat:

1. Ana balıqlardı tańlaw. Densawlıǵı jaqsı, dene dúzilisi normal hám kóbeyiwge tayar balıqlar tańlanadı.

2. Urıq ónimlerin alıw. Biologiyalıq jetilgen ana balıqlardan ikra, al ata balıqlardan sperma alınadı. Bul jumıs arnawlı tayarlıqqa iye mamanlar tárepinen orınlanadı.

3. Ikralardı urıqlantırıw. Tańlanǵan usılǵa qarap ikra menen sperma qosıladı.

4. Inkubaciya. Urıqlanǵan ikralar suw temperaturası, kislorod hám suw ağımı baqlanatuǵın inkubaciyalıq qurılmalarda saqlanadı.

5. Lichinkalardı ósiriw. Ikralardan shıqqan lichinkalar ózleriniń rawajlanıw basqıshına sáykes azıqlıq penen támiyinlenedi.

6. Shabaqlardı jetilistiriw. Jas balıqlar arnawlı basseynlerde ósiriledi, olardıń ósiwi hám densawlıǵı baqlanadı.

7. Suw basseynlerine jaylastırıw. Jetilisken shabaqlar balıq ósiriw basseynlerine yamasa tiyisli ekologiyalıq talaplarǵa juwap beretuǵın suw obyektlerine jaylastırıladı.

Jasalma kóbeytiw texnologiyası balıq shabaqların turaqlı alıwǵa hám balıq ónimliligin arttırıwǵa járdem beredi. Biraq onıń nátiyjeliligi ana balıqlardıń sapasına, suw ortalıǵına, azıqlanıwǵa hám mamanlardıń tájiriybesine baylanıslı.

SUW RESURSLARINIŃ BALIQ KÓBEYTIWDEGI ÁHMIYETI

Qaraqalpaqstanda balıq túrlerin kóbeytiw suw resurslarınıń muǵdarı hám sapası menen tıǵız baylanıslı. Ámiwdárya hám onıń deltasındaǵı suw basseynleri balıqshılıq ushın áhmiyetli ekologiyalıq hám ekonomikalıq resurs bolıp esaplanadı.

Balıqlardıń ósiwi hám kóbeyiwi ushın suwda erigen kislorod jetkilikli bolıwı, temperatura qolaylı shekte saqlanıwı hám zıyanlı zatlar muǵdarınıń qáwipsiz dárejede bolıwı

kerek. Ammiak, nitrit hám organikalıq qaldıqlardıń artıqsha jıynalıwı balıqlardıń densawlıǵına keri tásir etedi.

Suwdı únemlew ushın balıqshılıq xojalıqlarında suw almasıwın durıs basqarıw, suw sapasın turaqlı analizlew, suw aǵıp ketiwin azaytıw hám múmkin bolǵan jaǵdaylarda suw qayta aylanatuǵın sistemalardan paydalanıw usınıs etiledi.

Suw resursların basqarıwda awıl xojalıǵı, balıqshılıq hám ekologiya tarawları arasındaǵı birgeliktegi jumıs ta áhmiyetli. Bul suwǵa bolǵan talabın teń salmaqlılıqta qanaatlandırıwǵa hám suw ekosistemaların saqlawǵa járdem beredi.

BALIQ TÚRLERIN KÓBEYTIWDE AZIQLANIWDIŃ ORNI

Balıqlardıń tez ósiwi, jasap qalıwı hám sapalı ónim beriwi durıs azıqlanıwǵa baylanıslı. Balıqlardıń jasına hám biologiyalıq ózgesheligine qarap azıq quramı ózgerip baradı.

Jas balıqlar rawajlanıwınıń dáslepki basqıshlarında mayda zooplankton organizmlerine mútáj bolıwı múmkin. Keyinirek olardıń azıqlanıwına iriirek tabiǵiy azıqlar hám arnawlı kombikormlar qosıladı. Epecek sazan ushın ósimlik hám haywan teginдeги azıqlıq komponentlerinen teń salmaqlı racion tayarlaw áhmiyetli.

Aq amur suw ósimliklerin paydalanadı, al aq dónmańlay fitoplankton menen azıqlanadı. Bul ózgeshelikler aralas balıq ósiriwde azıqlıq resursların bólistiriwge járdem beredi.

Azıqtıń quramında beloklar, maylar, uglevodlar, vitaminler hám mineral zatlar jetkilikli bolıwı kerek. Azıqtı artıqsha beriw suw sapasınıń buzılıwına alıp keliwi múmkin. Sonlıqtan azıqlanıw norması balıqlardıń massası, suw temperaturası hám ósiw tezligine qarap belgilenedi.

JERGILIKLI BALIQ TÚRLERIN SAQLAW HÁM KÓBEYTIW

Qaraqalpaqstanda balıqshılıqtı rawajlandırıw tek ǵana ónim kólemin arttırıw menen sheklenbeydi. Jergilikli balıq túrleriniń genetikalıq qorın hám tábiyiy populyaciyaların saqlaw da áhmiyetli.

Ámiwdárya basseynınde ushırasatuǵın ayırım jergilikli balıq túrleri suw rejiminiń ózgeriwi, jasaw ortalıqlarınıń qısqarıwı, pataslanıw hám artıqsha awlaw sebepli qáwipke ushırawı múmkin. Sonlıqtan olardıń sanın úyreniw, kóbeyiw orınların qorǵaw hám suw ekosistemalarınıń ekologiyalıq jaǵdayın jaqsılaw zárúr.

Jergilikli túrlerdi kóbeytiw jumısları ilimiy izertlewlerge tiykarlanıwı tiyis. Balıqlardı basqa suw basseynlerine jiberiwden aldın olardıń túri, genetikalıq ózgesheliklerı, keselliklerdi tarqatıw qáwpi hám jańa ortalıqqa tásiri bahalanıwı kerek. Bunday ilajlar tábiyiy ekosistemalarǵa keri tásirdi azaytadı.

BALIQSHILIQ TARAWIN RAWAJLANDIRIW JOLLARI

Qaraqalpaqstanda balıq túrlerin kóbeytiwdi rawajlandırıw ushın birneshe baǵdarda jumıs alıp barıw múmkin:

- Balıq shabaqların jetistiretuǵın inkubaciyalıq xojalıqlardı zamanagóy texnologiyalar menen támiyinlew.
- Suw basseynlerinde kislorod, temperatura hám suw sapasın turaqlı baqlaw.
- Balıqshılıq xojalıqlarında azıqlanıw sistemaların jetilistiriw.
- Jergilikli balıq túrlerin izertlew hám olardıń kóbeyiw ortalıqların qorǵaw.

https://doi.org/10.66073/ReFocus-Conf/1311095

- Keselliklerdiń aldın alıw ushın veterinariya baqlawın kúsheytiw.
- Balıqshılıq tarawında bilim alıp atırǵan studentler, ilimpazlar hám fermerler arasında tájiriybe almasıwdı rawajlandırıw.
- Suw resursların únemlew hám suw ekosistemalarına túsken antropogen júkti azaytıw.

Bul ilajlardı ámelge asırıw balıq ónimliligin arttırıwǵa, suw resurslarınan aqılǵa muwapıq paydalanıwǵa hám xalıqtıń azıq-awqat qáwipsizligin bekkemlewge járdem beredi.

JUWMAQ

Qaraqalpaqstanda balıq túrlerin kóbeytiw aymaqtıń ekonomikalıq rawajlanıwı, xalıqtı sapalı azıq-awqat penen támiyinlew hám suw ekosistemalarınıń biologiyalıq baylıǵın saqlaw ushın áhmiyetli.

Balıqshılıq tarawında sazan, aq amur hám aq dónmańlay sıyaqlı túrlerdi ósiriw menen birge, jergilikli balıq túrleriniń tábiyiy qorların saqlawǵa da itibar beriw kerek. Jasalma kóbeytiw, sapalı azıqlanıw, suw sapasın baqlaw hám keselliklerdiń aldın alıw balıq ónimliligin arttırıwdıń tiykarǵı shártleri bolıp esaplanadı.

Keleshekte Qaraqalpaqstanda balıqshılıqtı turaqlı rawajlandırıw ushın ilimiy izertlewlerdi keńeytiw, suw resursların únemli paydalanıw hám ekologiyalıq talaplarǵa ámel etiw zárúr. Bul ilajlar balıq ónimlerin kóbeytiw menen birge, aymaqtıń tábiyiy baylıqların keleshek áwladlar ushın saqlawǵa múmkinshilik beredi.

PAYDALANILǴAN ÁDEBIYATLAR

1. Genjebaev, M., Berdanov, D. (2023). The Diversity of Fish Species in the Republic of Karakalpakstan. Eurasian Journal of Medical and Natural Sciences, 3(6), 13–15. https://doi.org/10.5281/zenodo.8058673.
2. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). Fish and Fisheries in Uzbekistan under the Impact of Irrigated Agriculture.
3. Principles of Pond Fish Farming in the Territory of Karakalpakstan. SciUp.org.
4. Tashkent State Agrarian University (2025). Fish Farming in Specialized Ponds.